

Invånarnas relationer i Mumindalen
i böckerna Farlig Midsommar och Trollvinter

Jenna Pönkkö
Kandidatavhandling
i nordisk filologi
Humanistiska fakulteten
Uleåborgs universitet
Maj 2016

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	3
1.1 Syfte	3
1.2 Material och metod	4
2 TEORI	5
2.1 Varför är Mumin fascinerande?	5
2.2 Tidigare forskningar om Mumin	6
2.3 Karaktärsdynamik & om forskning av rollfigurerna	6
2.4 Invånarna och personskildring	7
2.4.1 Muminfamiljen.....	8
2.4.2 Vänner.....	9
2.4.3 Onda gestalter.....	10
2.5 Beskrivning av de valda böckerna	11
3 ANALYS	11
3.1 Invånarnas relationer i boken <i>Farlig Midsommar</i> – MT & MM	12
3.1.1 Teaterrättan Emma och Muminfamilj.....	13
3.1.2 Muminrollen och Snorkfröken.....	14
3.1.3 Snusmumriken och skogsborn.....	15
3.2 Invånarnas relationer i boken <i>Trollvinter</i> – MT & T-T	16
3.2.1 Muminrollen och Hemulen.....	17
4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	19
LITTERATURFÖRTECKNING	21

1 INLEDNING

Skaparen av Mumin och Muminrollets mamma, Tove Jansson (1941–2001) är en av de framgångsrikaste finlandssvenska barnförfattarna. Hon växte upp i ett konstnärshem i Helsingfors med sina föräldrar. Hennes mor, Signe Hammarsten-Jansson, var konstnär från Sverige och hennes far, Viktor Jansson, en finländsk skulptör. Tove Jansson är framför allt känd för sina böcker och tecknade serier om muminrollen. Fast hon var barnförfattare, skrev hon förutom muminböcker också artiklar, noveller och böcker för vuxna. Jansson utbildade sig i Stockholm, Helsingfors och Paris. (Jones 1984:10)

På sextio-talet skrev Jansson nya skådespel och transkriberade sina gamla noveller för både radio och television i Finland och i Sverige. Muminrollens segertåg fortsatte på teatrar och populariteten var gigantisk. Jansson samarbetade flitigt med Vivica Bandler som ledde de stora teatrarna och på grund av henne såg man Mumin på den stora scenen i Dramaten i Stockholm året 1982. (Karjalainen 2013:257)

Det har också gjorts tv-serien om Mumin i Japan och populariteten var stor men serien framställdes aldrig utanför landet – Jansson förbjöd seriens internationella spridning eftersom Mumindalens icke-våldsamma filosofi inte förverkligades i serien: Muminpappan misshandlade Muminrollet och det fanns krig i Mumindalen. (Karjalainen 2013:259)

De ljuva muminfigurerna har fascinerat mig sedan jag var en liten tjej. Mumin spelade en stor roll i min barndom och därför känns det naturligt för mig att välja ett sådant ämne som har någonting att göra med dem. Jag har sett alla tv-avsnitt som är publicerade i Finland tiotals gånger men Muminböcker är däremot obekanta för mig och därför vill jag undersöka dem – för att få en djupare uppfattning om dem och möjligen lära mig någonting nytt.

1.1 Syfte

I denna studie försöker jag att hitta svar på följande forskningsfråga:

Hurdana relationer har invånarna i Mumindalen?

Syftet med min kandidatavhandling är att forska relationer mellan invånarna i Mumindalen genom att observera deras interaktion. Den sociala interaktionen betyder människors sociala handlingar i olika omgivningar. Med sociala relationer menas social interaktions lynne och olika kvalitativa drag. (Kauppila 2005:19) Jag forskar hur invånarna förhåller sig till varandra och hur de beter sig i olika situationer, till exempel när de möter främlingar, det vill säga sådana karaktärer som inte bor i Mumindalen. I teori kapitlet ger jag orsaker för till varför Mumin är fascinerande, berättar om tidigare forskningar av Mumin och om karaktärsdynamik och forskning av rollfigurerna, presenterar invånarna i Mumindalen och beskriver deras karaktäristiska drag. Därefter ger jag en helhetsbild av de böcker, som jag har valt som material och i analysdelen analyserar jag invånarnas relationer och belyser dem med exempel.

1.2 Material och metod

Tove Jansson har skrivit elva romaner som handlar om muminfigurernas äventyr och livet i Mumindalen och som är publicerade i följande ordning: *Småtrollen och den stora översvämningen*, *Kometjakten* (bearbetade versionerna heter *Muminrollet på kometjakt* och *Kometen kommer*), *Trollkarlens hatt*, *Muminpappas bravader* (bearbetad version *Muminpappas memoarer*), *Hur gick det sen?*, *Farlig midsommar*, *Trollvinter*, *Vem ska trösta knyttet?*, *Det osynliga barnet*, *Pappan och havet* och *Sent i november*. Dessutom hör de två följande bildböcker till Janssons produktion: *Den farliga resan* och *Skurken i Muminhuset*. (Ørjasæter 1984:155)

Materialet som jag använder i min undersökning består av två böcker skrivna av Jansson: *Trollvinter* och *Farlig midsommar*. Jag använder kvalitativ innehållsanalys och metoden bygger på närläsning och tolkning – jag analyserar berättelser och söker om det sägs någonting ”mellan raderna”. Jag har beslutat fram att studera ovannämnda böcker eftersom det finns någonting speciellt och annorlunda i båda berättelserna: händelser i muminberättelserna sker typiskt på sommaren men miljön i *Trollvinter* är den snöiga Mumindalen och *Farlig Midsommar* handlar om att spela teater. I båda berättelserna är invånarna tvungna att anpassa sig till de nya och till och med främmande omständigheterna och därför är det intressant att se om figurernas karaktäristiska drag förändras till följd av det.

2. TEORI

I detta kapitel ger jag orsaker för till varför Mumin är fascinerande, berättar om tidigare forskningar av Mumin och om karaktärsdynamik och forskning av rollfigurerna, presenterar invånarna i Mumindalen och beskriver deras karaktäristiska drag. Därefter ger jag en helhetsbild om av böcker, som jag har valt som material. I kapitlet *Invånarna och personskildring* presenterar jag två olika uppfattning om kärnfamiljens storlek (se sidan 7) och använder Bolins, von Zweigbergks och Ørvigs uppfattning när jag presenterar invånarna – de har grupperats till tre grupper (Muminfamilj, vänner och onda gestalter) och Snorkfröken hör till gruppen ”muminfamilj”. Sniff däremot har placerats till gruppen ”vänner”, fast familjen har adopterat honom. Det är värt att nämna att benämning ”onda gestalter” är vilseledande, eftersom det egentligen inte finns ”goda” och ”onda” gestalter i Mumindalen, fast det enligt Mäki (2008:36) är en förutsättning för en bra berättelse, eftersom barnet kan sätta sig i olika roller genom kampen mellan det goda och onda. Till exempel Mårran och hatifnattarna kan anta som onda – Mårran väcker skräck hos invånarna i Mumindalen och när hon kommer i ljuset, springer alla iväg (Happonen 2012:144). Invånarna undviker hatifnattarna eftersom man kan få en elektrisk stöt av dem men i verkligheten är både Mårran och hatifnattarna ofarliga gestalter som inte orsakar större harm i Mumindalens samhälle.

2.1 Varför är Mumin fascinerande?

När man räknar de mest översatta verken i finsk litteratur, är Tove Janssons Mumin-böcker även mer populära än *Kalevala* eller *Sinuhe* av Mika Waltari. Muminrollet och hela Muminfamiljen, Snusmumriken, Hemulen och Hatifnattarna lever i ett landskap som påminner om naturen i Finland. Det är relevant att upptäcka hur de nyfikna invånarna i dalen bekantar sig med främmande varelser och fenomen och som andra Janssons figurer, lämnar också Mumin sina hem, vandrar och söker sig själva och fast figurerna alltid kommer tillbaka hem, resignerar Jansson inte till lätta lösningar som berättare. Janssons muminsagor berättar hur svårt det är att leva i människornas värld med hjälp av figurer som påminner om djur. Det som är speciellt fascinerande är att läsare i olika åldrar kan finna helt olika saker från berättelserna och Jansson lyckades anknyta både naiv fantasi och mänsklighet i sina böcker. (Niemi 1996:16, 17)

2.2 Tidigare forskningar om Mumin

Mumin har forskats både i Finland och Sverige. Den första doktorsavhandlingen som handlar om muminvärlden är skriven av Boel Westin och heter *Familjen i Dalen*. I avhandlingen har Westin studerat Janssons originala utkast om böcker och deras illustration samt Janssons brevväxling med sina nära vänner. Westin har också utnyttjat Janssons dagboks-material och med hjälp av det ger han en mångsidig bild av Tove Janssons barndom och ungdom. (Westin 1988, passim) I Finland har Sirke Happonen skrivit doktorsavhandlingen *Viljonkka Ikkunassa* (2007). Avhandlingen handlar om bild, ord och rörelse i muminböckerna och Happonen analyserar rörelsen, ritningstekniken och användningen av färger i illustrationen av muminböckerna. I tolkningen av bilder har Happonen använt ”teori om blicken” för att till exempel analysera figurernas relationer i bilderna och observerar figurernas ansiktsuttryck, kroppsställningar och distans. Som material har hon använt bildböcker, Janssons originala utkast och muminböcker med illustrationer. (Happonen 2007:13, 162) Jukka Laajarannes bok om muminfilosofi, *Muumit ja olemisen arvoitus* är en av de nyaste forskningar gällande Mumin och behandlar den filosofiska sidan i Tove Janssons muminromaner (Laajarinne 2009, passim). Ett pro-gradu arbete, *Henkilöiden väliset suhteet Muumilaakson yhteisössä*, skrivet av Anne Nupponen, behandlar samma tema som min avhandling, således har hon också studerat invånarnas relationer med hjälp av invånarnas beteende och interaktion. I alla fall är det omöjligt att få likadana resultat som Nupponen, eftersom vi har använt olika böcker som material – Nupponens material består av böckerna *Pappan och havet* och *Trollkarlens hatt*. (Nupponen 2010 [www])

2.3 Karaktärsdynamik & om forskning av rollfigurerna

Det finns massor av sådana figurer i litteraturen som inte är människor – till exempel djur och fantasifigurerna eller sådana gestalter som endast delvis liknar människorna, till exempel kombinationer av människan och maskinen i vetenskapslitteraturen (Käkelä-Puumala 2001:241). Mumin-böcker saknar fantasiberättelsens pendling mellan vardag och den imaginära världen och därför är de unika (Kåreland 1994:73). Det förekommer olika folksagomotiver i muminböckerna, till exempel en hjälte-prinsessa-relation mellan Mumintrölet och Snorkfröken och typiska hjälpar- och vägvisargestalter. Folksagans

grundstruktur förverkligas i muminböckerna – i berättelserna förekommer nödvändigheten av att lämna barndomen och gå vidare mot vuxenlivet. (Ekman 2014:254–255)

Rollfigurerna i litteraturen har bevisat sig vara svåra att forska och uttömmande teori i ämnet har inte kunnat att skapas (Rimmon-Kenan 1999:40). Jukka Sahlberg (2009:6 [www]) påpekar i sin akademiska doktorsavhandling att i litteraturvetenskap finns det inte någon allmängiltig metod gällande forskning av rollfigurerna. Det har teoretiskt diskuterats om rollfigurernas essens och varierande metoder har utvecklats för att forska litteraturens rollfigurer. Enligt Käkelä-Puumala (2001:245) har man börjat forska rollfigurernas teori systematiskt först i slutet av 1900-talet.

Både huvudpersonerna och bipersonerna kan definieras som *statiska* eller *dynamiska*. Statiska personer förblir stabila och dynamiska personer förändras under berättelsen – personernas förändring omfattar till exempel mognad och uppväxt. Det finns två typer av karaktärsdynamik, *kronologisk* och *etisk*. Kronologisk dynamik betyder att personerna blir äldre och förändras på det sättet, medan etisk dynamik betyder ”en relativt snabb förändring under en extrem omständighet då personen tvingas att göra ett etiskt eller moraliskt val.” (Nikolajeva 1998:109)

Det talas också om *platta* och *runda* personer. Platta, således ”endimensionella” personer har oftast enbart en egenskap, till exempel kan de karakteriseras som antingen goda eller onda. I muminberättelserna är de flesta bipersonerna platta: Snorkfröken är flärdfull, Filifjonkan sparsam och Snorken resonabel. Runda, således ”flerdimensionella” figurer har både positiva och negativa egenskaper. Man lär känna dem under berättelsen men deras beteende kan inte förutses. Huvudpersoner är inte alltid runda och bipersoner platta och huvudpersonerna är inte heller nödvändigtvis dynamiska. Runda personer kan ha både dynamiska och statiska drag – till exempel är Pippi Långstrump en rund person som har många egenskaper, men hon utvecklas inte och är helt statisk. (Nikolajeva 1998:110–111)

2.5 Invånarna och personskildring

I Muminberättelserna finns det ungefär sextio olika figurer och i varje ny saga framträder nya figurer och några av de gamla försvinner. Några figurer är relaterade till varandra, men de flesta förekommer som enskilda personer, dvs. det finns inte någon inbördes släktskap emellan dem. Många barn har funderat över släktförhållandena i Mumindalen och därför

har Jansson ritat ett förklarande ”släktträd” för bland annat Snusmumriken och Sniff. (Kivi 2000:49) Olika forskaren har olika uppfattningar om Muminfamiljens storlek – enligt Westin (1988:108) består Mumindalens kärnfamilj av Muminmamman, Muminpappan och Mumintrollet. Familjen har adopterat Sniff som har förlorat sina föräldrar och redan i den första boken inkorporeras Sniff som familjemedlem. Familjen växer i de kommande böckerna och till slut är det fråga om en storfamilj. Istället påpekar Bolin, von Zweigbergk och Ørvig (1972:101) att också Snorkfröken hör till kärnfamiljen.

Snorken, Snorkfröken och Mumintrollet liknar varandra väldigt mycket – de är lika stora och det är inte möjligt att skilja dem från varandra på bilderna i mumimböckerna. Däremot är det lätt att identifiera Snorkfröken eftersom hon har pannlugg och hon bär en ring av guld runt vristen. När snorkarna blir upprörda byter de färg; Snorkfröken blir ljusgrön och Snorken ljusviolet. Därför anser Mumintrollet att de inte kan vara släktingar – mumintrollen är nämligen alltid vita. I alla fall skiljer Mumintrollets och Snorkens personligheter från varandra mycket. Snorken är allvetande och en schematisk organisatör som värderar nya uppfinningar och maskiner. (Kivi 2000:51)

Hemulerna är större än mumintrollen och de har de magnifikaste nosarna i muminvärlden. I muminberättelserna finns det många olika slags hemuler och alla har egna kännetecken. Hemulerna är lagens väktare och tjänstemän som inte har sinne för humor och de saknar flexibilitet. Ofta är hemulerna inriktade på bara en enda sak: filatelisthemulen är intresserad bara av frimärken och hemulen i Ensliga Bergen är enbart intresserad av att få en komplett fjärlssamling. (Kivi 2000:52)

2.4.1 Muminfamilj

Mumintrollet är Muminmammans och Muminpappans enda biologiska barn och den mest centrala figuren i muminberättelserna. Han är snäll och en mjuk naturlyriker och skulle vilja vara lojal mot alla men det orsakar lätt ruelser för honom. (Happonen 2012:128) Mumintrollet är en gemytlig figur som blir inspirerad av allt vad han ser. Speciellt tycker han om att samla stenar och snäckor och liksom hela Muminfamilj, älskar också han havet. Han är nyfiken och modig och vill förstå också främmande varelser och fenomen. (Moomin [www]) I *Trollvinter* är Mumintrollet dynamisk – han blir ångestfull när han är tvungen att leva i en ny, skrämmande miljö och kan inte anpassa sig till omständigheten men slutligen lär han sig att klara sig.

Enligt Westin symbolerar Muminmamman Tove Janssons egen mamma, Signe Hammarsten Jansson (Westin 1998:111). Muminmamman beskrivs som en idealmamma – hon är förståelig och en fördragsam centralfigur och hennes uppgift är att stöda och hjälpa andra. Om Muminrollet vill vara ute på äventyr, stöter Mamman honom: hon packar färdkost och annan tilläggsutrustning. (Kivi 2000:68) Muminmamman ses som en symbol för kärlek och trygghet. Hon försummar aldrig någon och är alltid redo att hjälpa. Invånarna i Mumindalen litar på henne eftersom hon aldrig avslöjar hemligheter. (Moomin [www])

Muminpappan är Muminrollets far och Muminmammans make som grundade Mumindalen och familjens hus. Han är ett hittebarn och tillbringade sin barndom i det asketiske barnhemmet hos Hemulens moster. (Happonen 2012:124) Han försöker vara en bra förebild för sin son och det är Muminpappan som är ansvarig för familjens säkerhet. Pappan känns igen på den svarta cylinderhatten och promenadkappen. (Kivi 2000:67)

Enligt Happonen är Snorkfröken flärdfull, äventyrlig och påhittig och hon är intresserad av blommor och smycken. Hon känns igen på gula luggen och ringen av guld runt vristen. Hon har ett romantiskt förhållande med Muminrollet fast hon i princip bor hos muminfamiljen och på sätt och vis är en familjemedlem. (Happonen 2012:154) Då och då är Snorkfröken lynnig och det kan ibland irritera de andra figurerna. Hon älskar att dagdrömma och hon föreställer sig gärna hurdan hennes drömprins skulle vara. (Moomin [www])

2.4.2 Vänner

Sniff har förlorat sina föräldrar och är muminfamiljens adoptivbarn. Han är en av de äldsta figurerna i muminberättelserna och i första muminboken kallas han ”det lilla djuret” fast han är en av de viktigaste gestalterna i berättelsen. Sniff är naiv, girig och självcentrerad. Dessutom är han feg och börjar att skrika om äventyrar blir för spännande. Han är galen i penningar och samlar olika saker, speciellt juveler, och tror att egendomen leder till lyckan. (Happonen 2012:168–170; Kivi 2000:56)

Lilla My är alltid nyfiken, samtidigt aggressiv och en glad figur som är tillfälligt adopterad av muminfamiljen. Hon är modig och är inte rädd för någonting och till och med älskar små katastrofer. Hon är intresserad av de andra figurernas hemligheter och fast hon lyckas att reda ut dem, avslöjar hon aldrig dem. Hon är född i midsommarnatten och Snusmumriken är hennes styvbror. (Moomin [www]) En uppåtsträvande lökfrisyr är vanligt hos mymmelsläktet och också Lilla My har sådant frisyra. Hon bär en röd klänning och hon är

lika lång som fjädern i Snusmumrikens hatt. (Kivi 2000:58) My betraktas som en dynamisk figur – i *Trollvinter* kan hon direkt anpassa sig till främmande miljö genom att ge en ny betydelse för sådana saker som hör till hennes tidigare livsstil: hon till exempel klär sig på tehuven för att klara sig i vintern. (Valkeajoki 2002:110)

Mymlans dotter tar ansvaret för det yngsta syskonet, Lilla My. Deras mamma kallas också för Mymlan. Fast Mymlans dotter och Lilla My har samma föräldrar och utseende, är deras karaktäristiska drag helt annorlunda – Mymlans dotter är mycket lugnare och som Snorkfröken, drömmer också hon om att hitta kärleken. Hon blir ofta förtjust och dagdrömmer speciellt om poliser. Hennes klänning är ljusröd och också hennes orangeröda hår är kammat i en lökfrisyr. (Moomin [www])

Too-ticki är den mest människolika varelsen av muminfigurerna. Hon är en självständig och klok tänkare, som går sina egna vägar. Hon är inte känslig utan förhåller sig neutralt till saker och hon försöker inte truga sina levnadsregler för andra. Hon bär en randig tröja och mössa med tofs. (Kivi 2000:61–62)

Westin påpekar att Snusmumriken är en poet, musiker och berättare som representerar kreativitet (Westin 1996:40). Han är Mumintrollets allra närmaste vän och Mumintrollet uppskattar och beundrar honom väldigt mycket. Varje november vandrar han söderut och lämnar ett brev till Mumintrollet: ”Sov gott och var inte ledsen. Första varma vårdag har du mig här igen”. (Kivi 2000:69) Snusmumriken bär gröna kläder, har en fjäder i sin hatt, röker pipa och spelar munharmonika (Kivi 2000:56, 69). I *Farlig Midsommar* är Snusmumriken en föränderlig figur, när han blir en förmyndare för 24 föräldralösa skogsbarn och måste anta en ny roll som en trygg fadersfigur.

2.4.3 Onda gestalter

Hatifnattarna kan inte tala, de hör ingenting och de rör sig som grupp. Hatifnattarna är stumma och de har inga känslor och därför har de ingen åsikt om någonting. I alla fall kan de känna jordbävningen och har luktsinne. De blir elektriska när det åskar och om man rör vid dem bränns de som nässlor. (Happonen 2012:32; Kivi 2000:53)

Mårran är en klumpig feminin figur som har en stor näsa och hon visar alltid tänderna. Mårran symboliserar ensamheten och mörker och allt levande i hennes väg fryser till is. Invånarna i Mumindalen är rädda för Mårran och alla tycker att hon är en ond gestalt men i

verkligheten vill hon bara få kontakt med andra figurer. (Happonen 2012:145; Kivi 2000:53)

2.4 Beskrivning av de valda böckerna

De flesta mumimböckerna har dominerats av sin handling men det är annorlunda i boken *Trollvinter*, eftersom personerna har större roll än intrigen (Jones 1984:63). Mumintrollet vaknar upp mitt i januari och kan inte somna om. Alla andra fortsätter sina vintersömn och Mumintrollet är det första mumintrollet någonsin som får uppleva den nya och främmande världen. (Jansson 1957:8) Betydande är att Mumintrollet lever ensam i ett sovande hus och för första gång någonsin måste han klara sig utan Muminmamman. Lilla My har också vaknat ur vintersömmen och förutom henne är alla personerna annorlunda och främmande för Mumintrollet. (Jones 1984:63) Boken kan betraktas som en utvecklingsroman. Vintern är en symbol för snö, kyla, förtrollning och ensamhet men det betyder också förväntan på vår. (Westin 1988:250) Andra stora teman som behandlas i boken är identitetssökande, olikhet och individens frihet (Kivi 2000:23).

I *Farlig Midsommar* orsakar ett vulkanutbrott en stor översvämning och familjen blir tvungen att lämna sitt hem. De börjar bebo en flytande teater som översvämningen har ryckt loss. Mumintrollet och Snorkfröken övernattar uppe i ett träd och när de vaknar på morgon, har familjens nya ”hem” försvunnit och de förstår, att katastrofen har skilt dem från de andra i familjen. Familjen lär kanna en råtta som heter Emma och som har jobbat på teatern hela sitt liv. Med hjälp av henne skriver Muminpappan ett skådespel, ”Lejonbrudarna”. Slutligen återförenas familjen och reser hem till Mumindalen. (Jones 1984:55–57)

3 ANALYS

Jag har valt de mest centrala figurerna från de två berättelserna som jag har läst och koncentrerat mig på deras relationer. Från boken *Farlig Midsommar* valde jag sju figurer och från *Trollvinter* tre. Först analyserar jag figurernas relationer i boken *Farlig Midsommar*. Figurerna som jag har valt heter Mumintrollet, Muminmamma, Muminpappa, teaterrättan Emma, Snorkfröken, Snusmumriken och föräldralösa skogsbarn. Andra figurer som presenteras i boken heter Misan och Homsan men jag har utelämnat dem från analysen

eftersom deras roll i berättelse var inte särskilt stor och de kommunicerade inte mycket med andra figurer.

Från boken *Trollvinter* har jag valt att studera följande figurer: Mumintrollet, Too-ticki och Hemulen. De figurer som jag har valt att utelämna från analysen heter Ynk, Lilla My, de ensamma gästerna, de hemlighetsfulla, den som bor under diskbänken, ekorre med den vackra svansen och snöhäst.

3.1 Invånarnas relationer i boken *Farlig Midsommar* – Mumintrollet och Muminmamman

Ett begrepp som beskriver relationen mellan Mumintrollet och Muminmamman är förtroendet. Fast Mamman är omtänksam och förebyggande, vårdar hon inte Mumintrollet utan låter honom gå sina egna vägar:

Exempel 1

”Nu dyker jag, mamma, sa Mumintrollet. Förbjud honom, snälla snälla, bad Snorkfröken ängsligt. Nej, varför det? Sa hans mamma. Om han nu tycker det är spännande.” (Jansson 1954:25)

Det är ögonskenligt att relationen mellan Mumintrollet och Muminmamman inte är det traditionella mor-son-förhållandet eftersom Mamman är väldigt liberal och sätter inte gränser till Mumintrollet. I alla fall finns det då och då situationer när Muminmammans omsorg om Mumintrollets välbefinnande framkommer:

Exempel 2

”Hon [Muminmamman] satt i gungstolen och upprepade ideligen: Stackars små barn, mitt stackars lilla mumibarn! Alldeles ensamt i ett träd! Han hittar nog aldrig hem igen! Tänk när det blir natt och ugglorna skriker ...” (Jansson 1958:64)

Fast Muminmamman är en bekymmerslös mamma, har hon ändå sådana drag som en typisk mor har: Mamman vill tro på goda saker när det är fråga om hennes son. Det syns på tolfte kapitlet i berättelsen, när Mumintrollet och Snorkfröken har varit i fångelset:

Exempel 3

”Fly! ropade Muminmamman. Polisen är här! Hon visste inte vad hennes mumintroll hade gjort men var alldeles säker på att hon gillade det.” (Jansson 1954:135)

3.1.1 Teaterrättan Emma och muminfamiljen

Relationen mellan teaterrättan Emma och muminfamiljen utvecklas under berättelsen. I början är Emma hårdnackad och vill inte att ta emot hjälp från andra. Hon är till och med elak mot andra figurer och det kommer fram i hennes repliker:

Exempel 4

”Jag är Emma, sa den gamla teaterrättan högdraget, och jag vill bara meddela att jag avskyr gröt. Det är tredje dagen ni äter gröt. Det blir välling i morgon, sa Muminmamman skyggt. Jag hatar välling, svarade Emma.” (Jansson 1954:55)

Exempel 5

”Hon klättrade mödosamt uppför golvet medan hon sköt soporna framför sig. När hon hade hunnit halvvägs hasade alla soporna ner igen och hon fick börja på nytt. Är det inte mer praktiskt åt andra hållet? sa Muminmamman hjälpsamt. Här ska ingen komma och lära mig hur man sopar, sa Emma. (Jansson 1954:94)

Emma blir frustrerad vid muminfamiljens okunnighet – familjen tror att byggnaden var de bor är ett hus och objekten som tillhör till teatern är främmande för dem. Emmas attityd mot muminfamiljen förändras efter familjen bestämmer sig att göra ett eget skådespel. Hon inte längre avfärdar alla föreslående idéer, men hennes ironiska stil försvinner inte:

Exempel 6

”Asch, inte kan jag skriva skådespel, sa Muminpappan och rodnade. [---] Det blir naturligtvis nånting alldeles förfärligt, sa hon [Emma]. Men om ni nödvändigt *vill* ställa sig med fiasko så kan jag ju ge er några råd. Ibland, när jag har tid.” (Jansson 1954:99)

När Muminpappan är förtvivlad med skådespelet, uppmuntrar Emma för första gången honom:

Exempel 7

”Det gör detsamma, alltihop, sa Muminpappan. Det blir inget skådespel alls! Ta det nu alldeles lugnt, sa Emma med oväntad förståelse. Allt ordnar sig. Förresten kommer publiken ändå inte att begripa nånting.” (Jansson 1954:110–111)

Enligt Kiesiläinen (1998:49) börjar interaktionen mellan personer kräva kunskaper när problem och konflikter framkommer. Allt som ansluter till teatern är nytt och obekant för muminfamiljen, men Emma saknar förståelse och blir genast frustrerad. Emmas ovänliga attityd och beteende är möjligen följd av ensamhet – hennes make är död och hon är inte van vid att umgås eller ens kommunicera med andra personer. Personkemi innebär likhet i saker, som man uppfattar som viktiga (Kiesiläinen 1998:35) och eftersom muminfamiljen inte är intresserad av Emmas enda passion, teatern, är personkemin mellan dem svag. I alla fall är det betydande att upptäcka att Emmas attityd börjar förändras när familjen bestämmer sig för att göra ett eget

skådespel och till slut kan hon till och med samarbeta med dem utan att vara elak eller fientlig mot dem.

3.1.2 Muminrollet och Snorkfröken

Interaktionen mellan Muminrollet och Snorkfröken är varm och vänlig. Enligt Kauppila (2005:52) är vänlighet, samarbetsvillighet och mänsklig värme kännetecknande för den vänliga interaktionstilen och också uppmärksamhet och artighet hör till den. Dessa egenskaper förverkligas i relationen mellan Muminrollet och Snorkfröken. De har ett romantiskt förhållande och Muminrollet är alltid väldigt hänsynsfull mot henne:

Exempel 8

”Ska vi leka? sa Snorkfröken. Ska vi leka att jag är underbart skön och att du rövar bort mig? Jag vet inte riktigt om jag är på humör, sa Muminrollet. Snorkfröken slokade med öronen, och han strök hastigt sin nos mot hennes och sa: Att du är underbart skön behöver vi inte leka, för det är du redan. Kanske jag rövar bort dig i morgon istället.” (Jansson 1954:16)

Snorkfröken ser Muminrollet som en väktare och hon söker stöd och skydd från honom i skrämmande situationer, till exempel när hon märker att de har förlorat familjen. Det visar att förtroendet mellan dem är stark.

Exempel 9

”Beskydda mig, viskade hon [Snorkfröken], snälla du, beskydda mig! Är det en ny lek? sa Muminrollet sömnigt. Nej, det är riktigt, sa Snorkfröken och stirrade på honom med ögon svarta av förskräckelse.” (Jansson 1954:64)

Det har diskuterats om Muminrollet och Snorkfröken dejtar varandra allvarligt eller inte och det kommer inte direkt fram i berättelsen. I alla fall några av Muminrollets repliker kan förstås som romantiska:

Exempel 10

”Och ta och kamma pannluggen lite, för jag tycker om att titta på dig när du är vacker!” (Jansson 1954:65)

På grund av Muminrollets och Snorkfrökens dialoger får man en sådan uppfattning, att deras relation är mer än bara vänskap, men i berättelsen framträder motstridigheter när Snorkfröken gör midsommartrolldom för att se sin blivande makes ansikte i botten av brunnen.

3.1.3 Snusmumriken och skogsbarnen

En självständig resenär stöter på nya utmaningar när han blir förmyndare för 24 föräldralösa skogsbarn. Han har inte tidigare erfarenheter av barn eller deras uppfostran och upplever den nya situationen utmanande – han har ingen aning hur man borde sköta sjuka barn och eftersom allt han kan göra är röka eller berätta skrämmande historier, önskar han att Muminmamman skulle ta hand om barn. Fast Snusmumriken är van vid att leva eremitliv och att råda bara sig själv, börjar han så småningom lära sig att sköta om barnen och märker snabbt, att de uppskattar honom och vill vara till lags. Slutligen blir Snusmumriken fäst vid skogsbarnen – han vill lära sig vad de heter och de är inte längre bara föräldralösa, anonyma främlingar för honom.

Exempel 11

”Nu ska ni få äta bönor så ni blir fyrkantiga, sa han [Snusmumriken]. För nu stannar vi här ett litet slag och lugnar oss medan jag lär mig vad ni heter. Tänd min pipa! Alla ungarna störtade fram för att tända hans pipa.” (Jansson 1954:106)

Relationen mellan Snusmumriken och skogsbarnen är inte enbart varm och kärleksfull. Då och då går barnen på Snusmumrikens nerver och fast han ibland är ovänlig mot dem, tycker de om Snusmumriken i varje fall:

Exempel 12

”Du har fått ett brev! skrek skogsungarna och rutschade, skuttade och rullade ner från taket igen. Förmårade ungar! sa Snusmumriken som stod och tvättade deras strumpor vid husknuten. Har ni glömt att vi tjärade taket i morse? Vill ni att jag ska överge er, kasta mig i sjön eller slå ihjäl er? Ingetdera! skrek ungarna och drog honom i rocken. Du ska läsa ditt brev!” (Jansson 1954:127–128)

Snusmumriken drar försorg om sina skyddslingar trots att de inte är hans biologiska barn. Barnen tyr sig till honom när de är rädda och Snusmumriken tröstar dem:

Exempel 13

”Jag är rädd, viskade minsta ungen och högg Snusmumriken i rockärmen. Håll i mig så går det nog bra, sa Snusmumriken.” (Jansson 1954:132)

Slutligen är det dags att resa tillbaka till Mumindalen och Snusmumriken lämnar sina skyddslingar. Avskedet är inte känslofulla eller melankoliska varigenom man kan dra slutsatsen att relationen mellan Snusmumriken och skogsbarnen inte är djup eller betydande – Snusmumriken var tvungen att sköta om barnen eftersom han inte ville lämna dem åt sitt öde. Fast han började tycka om dem åtminstone litet, är han lättad när han får återgå till sitt självständiga liv:

Exempel 14

”Adjö, alla mina små barn och tack för hjälpen! ropade han [Snusmumriken]. Och håll er nu rena och snygga och klättra inte på taket så länge tjäran är våt!” (Jansson 1954:138)

3.2 Invånarnas relationer i boken *Trollvinter* - Mumintrollet och Too-ticki

När Mumintrollet vaknar upp från sin vintersömn, är Too-ticki den första levande varelsen som han möter i den nya, främmande världen. Eftersom Muminmamman är med i denna berättelse bara genom sin vintersömn, kan hon inte hjälpa och stöta Mumintrollet. Därför klamrar Mumintrollet sig fast vid Too-ticki som blir Mumintrollets mentor under den långa vintern.

I motsats till Muminmamman, är Too-ticki hemlighetsfull och filosofisk. Hon berättar inte direkt, hur Mumintrollet borde handla under de främmande omständigheterna utan låter honom fundera på saken och göra sina egna lösningar. Too-tickis filosofiska tankar syns redan i hennes och Mumintrollets första dialog:

Exempel 15

”Vad är det för en sång? frågade Mumintrollet. Det är en sång om mig själv, svarade någon ur gropan. En sång om Too-ticki som har byggt en snölykta, men refrängen handlar om helt andra saker. Jag förstår, sa Mumintrollet och satte sig i snön. Det gör du inte, sa Too-ticki vänligt och stack upp så mycket att hon visade sin röd- och vitrandiga tröja. För refrängen handlar just om sånt som man inte förstår. Just nu tänker jag på norrsken. Man vet inte om det finns eller bara syns. Allting är mycket osäkert, och det är just det som lugnar mig.” (Jansson 1957:20–21)

Då och då blir Mumintrollet irriterad på Too-tickis hemlighetsfullhet. Hon förbjuder Mumintrollet att öppna skåpet som står i badhuset och eftersom han inte är van vid negationer eller regler, brusar han upp:

Exempel 16

”Det där skåpet får du aldrig öppna. Du måste lova mig att aldrig öppna det där skåpet. Jag lovar ingenting, sa Mumintrollet trumpet och tittade ner i sin soppa. [---] Jag tänker sova hemma i natt, sa Mumintrollet strängt.” (Jansson 1957:25–26)

Enligt Kauppila (2005:55) hör upproret mot regler och begränsningar till den trotsiga interaktionstilen och Mumintrollet representerar delvis denna stil. Fast bekantskapen mellan Mumintrollet och Too-ticki inte är speciellt djup, vågar Mumintrollet trotsa henne:

Exempel 17

”Mumintrollet satt och stirrade ner i isen, och plötsligt kände han att han blev arg. Det började i magen som alla starka känslor. Han kände sig lurad. [---] Till slut kände han att han måste göra nånting alldeles förfärligt och förbjudet för att bli lugn igen. Och genast. Han rusade upp, sprang över bron och in i badhuset. Där gick han rakt fram till garderoben och slog upp dörren på vid gavel.” (Jansson 1957:61)

En dag lägger Muminrollet märke till att olika möbler och andra saker har försvunnit i Muminhuset, till exempel kuddar, täcken, mjöl och socker. Han blir orolig och berättar Too-ticki om saken, men hon förstår inte Muminrollets bekymmer. Too-ticki tänker att Muminrollet har alldeles för mycket saker omkring sig och att det är bara skönt, att någon bär bort saker ur Muminhuset. (Jansson 1957:32) Som mentor är Too-ticki inte mjuk eller moderlig. Ibland tänker Muminrollet, att Too-ticki saknar förståelse och att hon inte tar honom och hans sorg på allvar. Fast hon skulle se att Muminrollet är ledsen, tröstar hon inte honom utan säger luddiga saker:

Exempel 18

”Nu blir badhuset badhus igen, sa hon [Too-ticki]. Sen när det blir hett och grönt överallt och du ligger med magen mot badbryggans varma bräder och hör hur det kluckar i stranden... Varför sa du inte det där i vintras? sa Muminrollet. Det skulle ha tröstat mig. Jag sa, här växte det äpplen. Och du svarade bara, men nu växer det snö. Förstod du inte att jag var melankolisk? Too-ticki tryckte på axlarna. Man måste upptäcka allting själv, sa hon. Och klättra över det alldeles ensam.” (Jansson 1957:111)

Fast Muminrollet ibland har problem att förstå Too-ticki och blir till och med arg på henne, är det Too-ticki som hjälper Muminrollet att överleva vintern och att klara sig under utmanande omständigheter. Vänskapen mellan dem utvecklas under berättelsen och slutligen har Muminrollet börjat tänka på samma sätt som Too-ticki. Det framkommer i slutet av berättelsen, när Snorkfröken hittar nästippen av en krokus och vill sätta ett glas över den för att den klarar sig över natten när det blir kallt. Normalt skulle Muminrollet troligen vara av samma åsikt, men Too-ticki har förändrat hans tankesätt:

Exempel 19

”Det ska du inte göra, sa Muminrollet. Låt den reda sig bäst den kan. Jag tror den klarar sig bättre om den får ha det lite krångligt.” (Jansson 1957:127)

3.2.1 Muminrollet och Hemulen

I början har Muminrollet svårigheter att komma överens med sportsliga och aktiva Hemulen, som är enbart intresserad av sport och Muminmammans sylt. Av födsel och ohejdad vana vill Muminrollet vara vänlig mot alla och speciellt mot nya gäster. Det är inte kännetecknande för Muminrollet att ha negativa känslor för någon och därför är hans attityd mot Hemulen betydande. Man behöver inte läsa det mellan raderna utan det kommer fram direkt i berättelsen:

Exempel 20

”Mumintrollet stirrade på Hemulens tröja som var svart och citrongul och gick i sick-sackmönster. Han undrade bekymrad varför han inte tyckte att Hemulen var trevlig. Här hade han gått och längtat och längtat efter nån som inte var hemlighetsfull och avlägsen utan glad och påtaglig, precis som Hemulen var. Och nu kände han sig mer främmande för Hemulen än för det arga och obegripliga djuret under diskbänken.” (Jansson 1957:77)

Också Too-ticki har svårigheter att komma överens med Hemulen och därför intrigerar de tillsammans mot honom. De bestämde sig att berätta för honom att backarna i Ensliga Bergen är mycket högre och bättre än i Mumindalen och på det sätt lura iväg honom:

Exempel 21

Jag [Mumintroll] kom för att prata. Så trevligt, sa Hemulen. Ni är inte värst pratsamma av er, har jag märkt. Så fort jag kommer tystnar ni och sticker iväg. Mumintrollet tittade hastigt på honom, men Hemulen såg bara intresserad och glad ut. Då drog Mumintrollet ett långt andetag och sa: Saken är den att det råkar finnas alldeles underbara backar i Ensliga Bergen. Jasså? sa Hemulen. Jådå! Våldiga! fortsatte Mumintrollet nervöst. De går upp och de går ner och de är alldeles våldiga! Man borde undersöka dem, sa Hemulen. Men det är bra lång väg. Om jag ger mig av dit kan det hända att vi inte träffas igen på den här sidan våren. Och det vore ju synd, inte sant? Jo, sa Mumintrollet och rodnade våldsamt. [---] Du är bra hygglig som intresserar dig för mitt skidande, sa han [Hemulen] tacksamt.” (Jansson 1957:89–90)

Mumintrollet anser att Hemulen är så obehaglig att han måste nedlåta sig till ljugande och sådant beteende är inte karakteristiskt för honom. Speciellt intressant är att det verkar som Hemulen inte upptäcker Mumintrollets fientlighet utan anser att Mumintrollet är hans äkta vän. Slutligen framkommer Mumintrollets vänliga och varm lynne:

Exempel 22

Mumintrollet stirrade på honom [Hemulen]. Och så gick det inte längre. Han ropade: Men de där backarna är farliga! Inte för mig, sa Hemulen. Snällt av dig att vara bekymrad, men jag älskar backar. Men de där backarna är alldeles omöjliga! skrek Mumintrollet. De går rakt ner i avgrunden och de har inte ens snö på sig! Jag sa alldeles fel! Nu kom jag plötsligt ihåg att de inte alls lämpar sig för skidåkning! Är du säker på det? sa Hemulen förvånad. Tro mig, bad Mumintrollet. Snälla du, stanna kvar hos oss. Jag hade tänkt lära mig skida ... Nåja, i så fall, sa Hemulen. Om ni nu så hemskt gärna vill ha mig kvar.” (Jansson 1957:90)

Fast Mumintrollet är i grund och botten en väldigt hänsynsfull och snäll karaktär, orsakade Too-tickis närvaro oväntade känslor hos honom. Det är inte alls typiskt för Mumintrollet att ljuga eller tänka obehagliga saker om någon (se exempel 21) och därför var Too-tickis inverkan på Mumintrollet inte det bästa möjligt. Å andra sidan med hjälp av henne lärde Mumintrollet sig att utvidga sin tankevärld och att klara sig i olika omständigheter.

4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I denna kandidatavhandling analyserade jag invånarnas relationer och som undersökningsföremål valde jag både sådana figurer som är centrala i nästan alla muminberättelserna och också sådana gestalter som inte är så betydande eller bekanta för läsarna. De mest centrala figurerna är Muminrollet, Muminmamman, Lilla My, Snusmumriken och Snorkfröken och mer de obekanta figurerna heter Hemulen, Too-ticki, Teaterrättan Emma och skogs barn Jag har bestämt mig att välja just dessa figurer eftersom deras personligheter är mångsidiga och intressanta och de har ett centralt läge i materialet som jag har valt att studera, således böckerna *Farlig Midsommar* och *Trollvinter*.

Eftersom kandidatavhandlingens längd är begränsad, var jag tvungen att utelämna några saker som jag ursprungligen tänkte att ta med i forskningen – i början hade jag också boken *Muminpappas bravalder* som material och jag hade för avsikt att forska hurdana olikheter finns det i muminböckernas innehåll med jämförelse i tv-serien *i Mumindalen* och som material hade jag valt nio avsnitten.

Min forskningsfråga har tidigare behandlat i en pro-gradu avhandling, *Henkilöiden väliset suhteet Muumilaakson yhteisössä*, skriven av Anne Nupponen och hennes syfte var också att analysera personernas relationer och interaktionen i samhället i Mumindalen. Fast jag hade den samma forskningsfrågan i min studie, stöder mina resultat inte Nupponens forskningsresultat, eftersom vi använde olika böcker som material och som undersökningsföremål har vi valt olika figurer.

Att analysera figurerna och deras relationer var intressant men också utmanande i sådana situationer, där figurernas relationer inte direkt förekommer i texten. Till exempel förhållandet mellan Muminrollet och Snorkfröken var besvärligt att analysera – i berättelsen *Farlig Midsommar* sägs det inte direkt, att Snorkfröken och Muminrollet är ihop med varandra men läsaren får en sådan uppfattning av deras beteende. I boken gör Snorkfröken ändå midsommarrolldom för att se hennes blivande makes ansikte i botten av brunnen och på grund av det är det också möjligt att deras förhållande baserar sig bara på vänskap.

Från resultatet kan man upptäcka, att relationen mellan vissa figurer förblir stabil och det inte finns konflikter mellan dem. Till exempel Muminrollets och Muminmammans relation är

mycket stabil under hela berättelsen. Däremot finns det också sådana figurer vars förhållande utvecklas, till exempel relationen mellan Snusmumriken och skogsbarn.

Om jag nu skulle börja en ny undersökning om samma ämne, skulle jag välja bara en bok som material för att kunna forska den mer djupgående – i denna avhandling var den analysdelen inte särskilt omfattande, men om jag fortsätter med detta ämne i min pro gradu-avhandling, skulle jag kunna forska invånarnas relationer till exempel ur psykologisk synvinkel. Att ha två böcker som material sätter gränser för analysen – det finns många intressanta figurer med olika personligheter i båda böckerna men jag kunde inte ta alla dem som undersökningsföremål eftersom avhandlingen skulle ha blivit för lång. Jag skulle också ha kunnat välja två figurer och forska om deras relation förändras i böckerna.

Litteraturförteckning

Material

Jansson, Tove, 1954: Farlig Midsommar. Falun: Alfabet.

Jansson, Tove, 1957: Trollvinter. Tidigare utgiven på annat förlag. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Övrig litteratur

Bolin, Greta, von Zweigbergk, Eva & Ørvig, Mary, 1972: Barn och böcker. En orientering. Stockholm: Rabén & Sjögren

Ekman, Michel, 2014: Finlands svenska litteratur 1900-2012. Stockholm: Bokförlaget Atlantis.

Happonen, Sirke, 2007: Vilijonkka ikkunassa. Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike. Porvoo: WS Bookwell Oy

Happonen, Sirke, 2012: Muumiopas. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jones, W. Glyn, 1984: Vägen från Mumindalen. En bok om Tove Janssons författarskap. Hangö: Schildts.

Karjalainen, Tuula, 2013: Tove Jansson. Tee työtä ja rakasta. Helsinki: Tammi

Kauppila, A. Reijo, 2005: Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Kiesiläinen, Liisa, 1998: Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. 2. painos. Tallinna: Kirjapaino Pakett

Kivi, Mirja, 2000: Mumindalen. Figurerna som kom på museum. Turnhout: Schildts.

Kåreland, Lena, 1994: Möte med barnboken. Linjer och utveckling i svensk barn- och ungdomslitteratur. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Käkelä-Puumala, Tiina, 2001: Persoona, funktio, teksti – henkilöhahmojen tutkimuksesta. Teoksessa: Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä, toim. Outi Alanko, Tiina Käkelä-Puumala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Laajarinne, Jukka, 2014: Muumit ja olemisen arvoitus. 8. painos. Porvoo: Bookwell Oy

Mäki, Silja, 2008: Hoivasanat. Opas kirjallisuusterapiaan, toim. Terhikki Linnainmaa. Porvoo: WS Bookwell Oy

Niemi, Juhani, 1996: Muumeista seuraleikkiin. Matkalla Tove Janssonin maailmaan. Teoksessa: Muumien taikaa. Tutkimusretkiä Tove Jansson maailmaan, toim. Virpi Kurhela. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Nikolajeva, Maria, 1998: Barnbokens byggklossar. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Rimmon-Kenan, Shlomith, 1999: Kertomuksen poetiikka. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Valkeajoki, Sari, 2002: Sivullisuudesta perheyhteyteen. Henkilökuvaus ja eksistentialismi Muumi-kirjoissa. Teoksessa: Romaanihenkilön muodonmuutoksia. Kuusi kirjoitusta henkilökuvauksesta, toim. Pirjo Lyytikäinen, Päivi Totteri. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

Westin, Boel, 1988: Familjen i dalen. Tove Janssons muminvärld. Stockholm: Bonniers.

Ørjasæter, Tordis, 1984: Möte med... Tove Jansson. Stockholm AWE/Gebbers.

Elektroniska källor

Moomin. < <https://www.moomin.com/fi/hahmot/>>. Hämtat 22.2.2016.

Henkilöiden väliset suhteet Muumilaakson yhteisössä. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/23032/URN:NBN:fi:jyu-201003121318.pdf?sequence=1>>. Hämtat 5.5.2016.

Hyvin toimeentulevat irralliset – Opettajan ideologiat ja funktiot suomalaisissa romaaneissa. <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/76449/lisuri00061.pdf?sequence=1>>. Hämtat 5.5.2016.